

bovendien een schat aan informatie over de rol van mannelijke religieuzen in het Nederlandse onderwijs. Daarmee is ook de onderwijsgeschiedenis een grote dienst bewezen.

Mineke van Essen

J. L. J. M. van Gerwen, N. H. W. Verbeek, *Voorzorg en de vruchten. Het verzekeringsconcern AMEV: zijn wortels en vertakkingen van 1847 tot 1995* (Amsterdam: NEHA, 1995, 352 blz., ISBN 90 71617 88 2).

Dit gedenkboek ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van AMEV geeft in zeven hoofdstukken een chronologische beschrijving van de wording van het verzekeringsconcern tegen de achtergrond van de maatschappelijke ontwikkelingen in Nederland.

De wortels van AMEV liggen bij het in 1847 opgerichte Utrechtse begrafenisfonds 'Let op uw Einde'. Het eerste hoofdstuk over de groei en bloei van dit begrafenisfonds is de opmaat voor de volgende twee hoofdstukken over de Levensverzekering-Maatschappij 'Utrecht', in 1883 gesticht door de bestuurders van het begrafenisfonds. In tegenstelling tot de traditionele begrafenisfondsen waren de nieuwe levensverzekeringsmaatschappijen uit het laatste kwart van de negentiende eeuw op actuariële grondslag geschoeid en hadden een duidelijke juridische structuur. In 1894 nam de 'Utrecht' de portefeuille van het begrafenisfonds over, dat vervolgens werd ontbonden. Gaandeweg breidde de 'Utrecht' zijn verzekeringsactiviteiten uit. Met de bedrijfsacquisities in binnen- en buitenland waren tot de eerste wereldoorlog relatief kleine bedragen gemoeid. De financiering geschiedde uit eigen middelen. Dat was mede mogelijk door het succesvolle beleggingsbeleid van het gestaag groeiende familiebedrijf. In 1920 besloot de directie van de 'Utrecht' tot de oprichting van de NV Algemeene Maatschappij tot Exploitatie van Verzekeringsmaatschappijen (AMEV). Deze houdstermaatschappij was enerzijds bedoeld om de familiebelangen veilig te stellen en anderzijds om overnames van andere bedrijven uit te voeren en de integratie in de 'Utrecht' voor te bereiden. Voorlopig bleef de AMEV echter nog op de achtergrond.

Het vierde hoofdstuk bestrijkt de periode 1945-1961. De 'Utrecht', inmiddels uitgegroeid tot de derde levensverzekeraar van Nederland, richtte zich nu op samenwerking met schadeverzekeraars. Begin jaren zestig leidde de concentratie- en fusiegolf in de verzekeringswereld tot een heroriëntatie van de 'Utrecht'. Het besloten familie karakter verdween, de slapende holding AMEV werd gewekt, en men ging op zoek naar nieuwe partners, aldus het vijfde hoofdstuk. Na het samengaan van de 'Utrecht' met de 'Holland van 1859' en de HAV Bank in 1963 werd begonnen met een algehele integratie binnen AMEV. Dit concentratieproces, dat in hoofdstuk zes is beschreven, werd afgesloten met de ingebruikneming van het AMEV Huis in 1974. Onderwijl zette de expansie zich voort, waarbij AMEV ook belangen verwierf in bijvoorbeeld de Grenswisselkantoren NV (GWK).

In 1975 was AMEV uitgegroeid tot een multinational met 23 werkmaatschappijen in zeven landen. De ontwikkelingen van de laatste twintig jaar zijn, aldus het woord vooraf, omwille van de distantie samengevat in een epiloog. Daarna volgen een Engelstalige summary, zeven informatieve bijlagen, een notenapparaat, een namenregister, een summier overzicht van geraadpleegde bronnen en een literatuurlijst.

Voorzorg en de vruchten is een plezierig leesbare en rijk geïllustreerde bedrijfsgeschiedenis. De vorming van het AMEV-concern is helder beschreven. Naast succesvolle overnames is er aandacht voor de mislukte fusie tussen AMEV, Delta Lloyd en AGO. Verder komen organisa-

torische en administratieve ontwikkelingen, alsmede produktinnovatie aan bod. Toch heb ik naast waardering ook enkele kritische opmerkingen. De zeer kleurrijke lay-out leidt te veel af, zeker bij de inleiding van de hoofdstukken. Daar overheerst namelijk de bonte opmaak de subtiele ontwikkelingslijn van de negentiende-eeuwse afbeelding met de boom tot het huidige AMEV-beeldmerk. Vanuit historisch oogpunt is het jammer, dat de laatste twintig jaar zo globaal zijn behandeld. Graag had ik meer gelezen over bijvoorbeeld de deelname in de NV Crediet- en Depositokas en de Grenswisselkantoren NV. Daarvoor is de geïnteresseerde lezer nu aangewezen op het in 1993 verschenen *Honderdvijfentwintig jaar NV Crediet- en Depositokas*, een werk dat overigens ontbreekt in het literatuuroverzicht. Tot slot mis ik in dit lijvige boek een beschouwend hoofdstuk ter afronding. Dit alles neemt niet weg dat *Voorzorg en de vruchten* een boeiend werk is, dat een waardevolle bijdrage levert aan de geschiedenis van concernvorming binnen het verzekeringswezen.

J. Mooij

G. Teitler, *Ambivalentie en aarzeling. Het beleid van Nederland en Nederlands-Indië ten aanzien van hun kustwateren, 1870-1962* (Koninklijke Nederlandse akademie van wetenschappen. Werken uitgegeven door de Commissie voor zeeschiedenis XIX; Assen: Van Gorcum, 1994, viii + 307 blz., f49,50, ISBN 90 232 2968 1).

Dit boek, een bundel studies, vormt deel XIX van de Werken uitgegeven door de Commissie voor zeeschiedenis van de KNAW. Het bevat, na een inleiding waarin het centrale thema wordt aangegeven, dertien chronologisch geordende opstellen over fasen en aspecten ervan. Dat thema is de stelling dat er op het gebied van het internationale zeerecht vanaf omstreeks 1900 en versneld na de tweede wereldoorlog een ontwikkeling valt te constateren die het lang gehuldigde principe van 'mare liberum' terugdringt ten gunste van het beginsel van 'mare clausum'. Vooral de drie conventies die binnen het kader van de Verenigde Naties tot stand zijn gekomen en dan met name de laatste UNCLOS (United Nations Convention on the Law of the Sea) van 1982 tonen dat aan, ook al ontbreken aan de laatste vooralsnog de vereiste ratificaties. UNCLOS III accepteerde een uitbreiding van de territoriale zee van drie tot twaalf mijl, erkende de instelling van exclusieve economische zones en bovendien het zogenaamde archipelregime waarop vooral Indonesië had aangedrongen. Er is dus sprake van een lange historische ontwikkeling die in 1982 een (voorlopig?) hoogtepunt bereikte. In zijn opstellen gaat Teitler na hoe Nederland op verschillende momenten zijn standpunt in die ontwikkeling bepaalde. Veel speelruimte had het niet, omdat het zich alleen al door het bezit van zijn koloniale rijk nooit ver van Engeland, de grote voorstander van de vrije zee, kon verwijderen, ook al liet de behoefte aan verbreding van de driemijlszone zich juist in de koloniën het dringendst voelen. Indië speelt dan ook een belangrijke rol in de bundel; negen opstellen zijn er geheel of grotendeels aan gewijd. Met uitzondering van het laatste dat Nieuw-Guinea behandelt, gaan ze allen over de periode tot 1940.

Het boek is geen verzameling verhandelingen over het zeerecht. Het is de auteur, naar zijn zeggen, te doen om het praktisch gevoerde beleid, maar het gaat in feite om de totstandkoming van dat beleid. De opstellen zijn op dezelfde manier ingedeeld. Een beknopte inleiding stelt een in de literatuur of de politiek gesignaleerd probleem aan de orde, waarna de Nederlandse beleidsvorming aan de hand van archiefonderzoek, vooral bij buitenlandse zaken, koloniën en marine, wordt gereconstrueerd. Dat dit beleid vaak geschipperen soms misverstanden met zich